

मला आवडलेले पुस्तक

गेले काही दिवसांपासून, दिवस काय महिन्यांपासून मी एकाच पुस्तकात हरवलेय. त्या पुस्तकाने मला वेड लावले आहे म्हणा ना! खरे तर त्याच्याबद्दल लिहायचे म्हणजे हिन्दी म्हणीनुसार, 'गागरमें सागर भरना' असे होईल. त्याचा विषयच इतका गहन, त्याचा आवाका इतका अफाट की काही वाक्यं किंवा दोन-तीन पृष्ठांमध्ये त्याबद्दल लिहिणेच हास्यास्पद ठरेल. पानोपानी वा आपण शब्दोशब्दी म्हणूया, लेखकाने घेतलेले प्रचंड कष्ट आपणास दिसून येतात.

ते पुस्तक सर्वप्रथम आपणास त्याचा बाझ, आकार, प्रकार, उत्तम छपाई, या गहन विषयाला सोपे करून समजविण्यासाठी दिलेली चित्रे, रेखांकने आणि लेखकाची सुलभ करून शिकवण्यासारखी भाषा यानेच मोहन टाकते.

असे हे पुस्तक आहे. आपल्याला, अगदी सामान्य माणसालादेखील तो फार मोठा दार्शनिक नसला तरी पडणाऱ्या कूट प्रश्नांची सोप्या सरळ भाषेत उत्तरे शोधण्यासाठी केलेली उकल, आपले सर्वांचे लाडके पुस्तक वा ग्रंथच म्हणा हवे तर - 'गीताबोध'. याचे लेखक आहेत, श्री. उदय वामनराव करंजकर.

मी कोण आहे? माझे अस्तित्व काय? मी या जगात का आलो? हे विश्व म्हणजे काय? असे असंख्य प्रश्न कोणाला पडत नाहीत? पण नुसती गीता वाचून आपल्याला कळते का? साधे आजारपण आले, दुःख झाले, अपयश मिळाले, कष्ट करावे लागले तरी आपण सहज विचार करतो. मनात संशयाचे काहूर उठते, प्रश्न, प्रश्न आणि प्रश्न! यांचा गुंता वाढत जातो. खरेच देव आहे का? असलाच तर तो सर्व व्यवस्थित का करत नाही?

आणि तसेच या उलट, मला इतके काही देवाने दिले आहे पण तरीही मला काय सलत राहते? समाधान म्हणजे काय? ते कुठे मिळते? कसे मिळते? माणूस एवढाच का जगतो? मृत्यु म्हणजे काय? असेही अनुत्तरित प्रश्न आपल्याला छळत राहतात.

आणि नेमक्या याच प्रश्नांची उत्तरे शोधण्याचा प्रवास केलाय, श्री. करंजकरांनी. या पुस्तकाचे सर्वांत मोठे श्रेय म्हणजे काय? ही फक्त हिंदूंची 'गीता' ठरत नाही, ती होते कुठल्याही जाती, पंथ, धर्माच्या, विचारवंत माणसाची नोंदवही. हे पुस्तक वाचायला वयाचेही बंधन नाही. जेवढे ते मला भावले, तेवढेच ते माझ्या मुलाच्याही पसंतीस उतरले.

गीतेतला अर्थ सांगणारी, त्याचे विशद विवेचन करणारी, त्यातले शास्त्र समजावून सांगणारी अशी अनेक पुस्तके आज उपलब्ध आहेत. त्या पुस्तकांमध्ये काय होते की, ते प्रत्येक श्लोकाचा अर्थ समजावत पुढे जातात. या पुस्तकात तसे नव्हे. लेखकाने परिश्रमपूर्वक गीतामंथन करून आपल्या समोर लोण्याचा मिट्टास गोळा ठेवला आहे. लेखक एकच धारणा, परिकल्पना मनात ठेवून, त्या एकाच 'शब्दाचा' संपूर्ण गीतेमध्ये धांडोळा घेतो. वानगीदाखल 'आत्मा' हा शब्द गीतेत दुसऱ्या अध्यायापासून तेराव्या अध्यायापर्यंत किमान ५१ वेळा आला आहे, पण लेखक त्या सर्वांचा अर्थ आपल्याला एकाच 'आत्मा' या प्रकरणात समजावून सांगतो. आणि ते शब्द किंवा धारणादेखील लेखकाने सूजपणे अतिशय तर्कशुद्ध विचार करून, एक एक पाऊल पुढे टाकावे तसे क्रमानुसार आपल्यापुढे आणलेत. जसे आधी आत्मा मग ईश्वर, पुढे ब्रह्म असे एक एक टप्पा आपण ओलांडत जातो. जुन्या पुस्तकात व या पुस्तकात हाच एक मूलभूत फरक आहे. जणू एखाद्या अनोळखी वाटेवर चालताना स्थानिक लोकांची मदत घेत, अडखळत, चुकत-माकत पुढे जाणे किंवा स्थानिकांच्या मदतीबरोबरच आपल्याजवळ एखादा अचूक नकाशा असणे. तसेच अनेक पुस्तकांमध्ये अतिक्लिष्ट भाषा व दुर्बोध, अवघड विवेचन असते. त्यामुळे हे पुस्तक विशेषतः आजच्या अहोरात्र कामात बुडून गेलेल्या व इतर काही अवांतर वाचण्यासाठी वेळच नसलेल्या पिढीला फार उपयुक्त ठरेल, असे वाटते. आजची पिढी जास्त ताणाखाली जगत आहे. त्यांचे ताणतणाव कमी करून जीवनाचा खरा अर्थ समजाविण्यास या पुस्तकाची सोपी, सुटसुटीत, सुबक, चित्रमय भाषा आणि शेवटी ठळक अक्षरांत मुख्य मुद्दे देण्याची लेखकाची कला तरुणांना नक्कीच आकर्षित करते.

लेखकाने एक एक प्रश्न व एक एक धारणा घेत त्यांची उकल करण्याचा स्तुत्य प्रयत्न केला आहे. हे ५४० पानांचे पुस्तक जरी असले तरी ते सोडावेसे वाटत नाही. कारण सामान्यांच्या मनात असलेली 'गीते'बद्दलची एक अनामिक भीती, एक गूढ, अशांत हुरहुर, गीता कुठून सुरू करायची? प्रत्येक श्लोक समजलाच पाहिजे का? एक एक श्लोक वाचूनच गीतेचा अर्थ कळतो का? अशा सामान्य प्रश्नांची उत्तरेदेखील आपण यात मिळवू शकतो. एक एक सोपान चढत कधी आपण उद्दिष्ट साधतो, तेच कळत नाही. अज्ञान म्हणजे काय? हेदेखील लेखक कमी शब्दांत, रेखाचित्रांसह आपल्याला सहज शिकवतो.

- १) स्वतःबद्दलचे,
- २) या सृष्टीरचनेसंबंधी,
- ३) ईश्वराबद्दलचे

ही अज्ञानाची तीन क्षेत्रं, पण त्यासोबतच ही तीन क्षेत्रं आपसांत कशी संबंधित आहेत याचे अज्ञान. आपल्याला याचे काही ज्ञान असेलही, पण त्यातल्या मुख्य तत्वांबद्दल आपली धारणा स्पष्ट नसेल असेही होऊ शकते किंवा काही चुकीची धारणा आपण ग्राह्य धरून गैरसमजही करून घेतो.

अशा प्रश्नांनदेखील लेखक समर्थपणे हाताळताना दिसतो. एकूण १८ प्रकरणे या पुस्तकात आहेत. त्यात 'गीता' समजून घेताना येणारे अडथळे यापासून, मानवाला लागलेली ज्ञानाची तहान, ब्रह्मविद्या म्हणजे काय, 'स्व' म्हणजे कोण, जीव आणि आत्मा यांत भेद काय, विश्वरचना, ईश्वर, ब्रह्म, माझ्या जीवनाचा उद्देश काय, योगशास्त्र काय, भोगी कोण, धर्म आणि धर्माचरणाने मनुष्यत्व, विवेकाचे वैराग्य, कर्मयोगाने अंतःकरणशुद्धी, ज्ञानयोगाने मोक्ष, भक्तीयोग, जीवनमुक्ती आणि योगशास्त्राचे एकत्रित अवलोकन अशी प्रकरणे समाविष्ट करण्यात आली आहेत. ध्यानयोग्याने सर्वच टप्प्यांवर आपले प्रभुत्व मिळवलेले असते आणि तो चरम स्थितीवर असतो. ब्रह्म हा निराकार निर्गुण आहे. सत्चितानंद स्वरूप म्हणजेच 'ब्रह्म' हे समजाविताना लेखक कौशल्याने 'स्व'मध्ये समजावून सांगितलेल्या 'आत्मा' म्हणजे काय, याची सांगड घालतो. सत् म्हणजे जे अमर, अपरिवर्तनीय आहे आणि चित् म्हणजे जाणीव व आनंद म्हणजे परमावधीचे सुख हे सर्वच जाणतात; पण लेखक अतिशय सिद्धहस्तपणे सूर्याचे उदाहरण देऊन सांगतो.

ज्याप्रमाणे तेज व उष्णता या दोन गुणांनी सूर्याचे स्वरूप भारले आहे, त्याचप्रमाणे सत्, चित्, आनंद हे तीनही आत्म्याचे खरे स्वरूप आहे आणि ब्रह्म स्वतःच कसे हे तीनही असून निर्गुण, संपूर्ण, कुठलाही दोष नसणारा, पवित्र, कल्याणकारी स्वरूप आहे, हे आपल्याला लेखक सहजतेने सांगून जातो.

ईश्वराचे अस्तित्व आहे की नाही, हा कोणालाही पडणारा नेहमीचा प्रश्न. पण अगदी साध्या चित्रांनी, भोपळ्यावर वडिलांनी केलेल्या सहीच्या कथेने लेखक ते समजावितो. माया म्हणजे काय, सृष्टीकर्ता कोण हेदेखील उदाहरण देत लेखक म्हणतो - 'माया'च प्रकृती आहे. माया या चराचराचे जणू प्रक्षेपण. थिएटरमध्ये असलेल्या फिल्म प्रोजेक्टरप्रमाणे ती. त्याच्यात पूर्ण फिल्म आहे, पण तिचे प्रकटीकरण झालेले नाही आणि ते आपणहून स्वतः ते प्रक्षेपितही करू शकत नाही. ते जड, अचल, गतिहीन आहे. त्याला चालविण्यासाठी कोणाची तरी गरज भासते. ते हात असले तर सिनेमा सुरू होईल. तसेच 'माया'मध्येच हे निर्माणकार्य सामावले आहे. त्या सृष्टीच्या प्रकटीकरणासाठी ईश्वर 'माया'चा उपयोग करून घेतो व सृष्टिकर्ता होतो. अशीच त्याची स्थितीकर्ता, नियंता, लयकर्ता ही रूपेही लेखक सोपे करून सांगत जातो.

वर म्हटल्याप्रमाणे हे पुस्तक कुठलेही जातपात, वयाचे बंधन ठेवत नाही. असे ऐकले आहे की, एका २५ वर्षांच्या यवन मुलीने हे पुस्तक वाचले न् ती भारावून गेली. तिला विचारलेल्या सर्व प्रश्नांची उत्तरे तर तिने दिलीच, पण आपल्या आई-वडिलांसाठी विकतही घेतले, इतके ते सुलभ करण्यात लेखक यशस्वी ठरला आहे. त्याची धाटणी बघून माझा मुलगा गमतीने म्हणतो - हे तर 'नवनीत डायजेस्ट'च्या वरताना आहे - अर्थात हा विनोदाचा भाग सोडला तरी त्याचा गर्भितार्थ असा की, अगदी झाडून सकलांनी समजून घ्यावे असे पुस्तक प्रस्तुत करण्याचा लेखकाचा प्रयत्न आहे.

शेवटी लेखक साधना म्हणजे काय, मोक्षप्राप्तीसाठी आपण कसे अडथळे दूर करू शकतो, स्वतःच त्यासाठी काय प्रयत्न करावे, हे सांगताना म्हणतो - या मानवी जीवनात प्रत्येक जीव एक वाट चोखाळू शकतो, जी त्याला 'जीवनमुक्ती'कडे नेते. तो आत्ता कुठे आहे, कसा आहे, हा विचार करण्याची गरज नाही. मुक्तीच्या या वाटेवर तो चालण्याची कधीही सुरुवात करू शकतो आणि त्याचे अंतिम साध्य - 'मोक्ष' मिळवू शकतो.

उगाचच असे म्हटले जाते - जी मुलगी देखणी असते, हुशार नसते - खरे ते चुकीचेच आहे. हे पुस्तकदेखील अत्यंत देखणे असूनही ज्ञानवर्धक, जिज्ञासा पूर्ण करणारे असे झाले आहे. किंमत थोडी जास्त वाटते, पण नक्कीच संग्रहणीय आहे. जरी लेखकाने पहिल्याच पानावर संस्कृत शब्द रोमन लिपीत असे का लिहावे हे सांगितले आहे तरी बरेच वेळा ते वाचताना आपली गल्लत होते.

लेखक स्वतः इलेक्ट्रिक इंजिनियर आहेत. लहान वयातच त्याला जीवनातील मूलभूत प्रश्न पडू लागले आणि त्या ज्ञानपिपासेच्या शोधार्थ तो 'गीता' अध्ययन करू लागला. त्यांना गीता आणि वेदांतमध्ये प्रचंड रस वाटू लागला आणि सुदैवाने पूज्य स्वामी सत्स्वरूपानंद त्यांना गुरू म्हणून लाभले. गेल्या ३० वर्षांपासून ते या ज्ञानसागराची खोली शोधण्याच्या प्रयत्नात आहेत. न् बहुधा त्यांच्या या प्रचंड अभ्यासाची साथ त्यांना आपल्या व्यावसायिक कारकिर्दीत यश मिळवून देण्यास उपयुक्त ठरली. ते आज आय.टी. क्षेत्रात तळपताहेत. 'एन्टरप्राईज सिस्टिम ग्रुप्स'चे ते प्रमुख तसेच अनेक मोठमोठ्या प्रबंधक, विशेषज्ञ यांसारख्या जबाबदाऱ्या ते कॉर्पोरेट जगतात यशस्वीरीत्या सांभाळून पुढे जात असतात.

त्यांचा जन्म १९५५ साली नागपूर येथे झाला. ते आपल्या वैज्ञानिक दृष्टिकोनातून संगणक व प्रक्षेपण यंत्र तथा मोठ्या पडद्याचा उपयोग करत 'गीता'वर प्रवचनही देतात.

तसेच ते स्वतः एक उत्तम कलाकार आहेत. त्यांची जलरंगांची चित्रे, दगडी किंवा इतर शिल्पे अप्रतिम असतात. ते हिमालयाचे जणू भक्त आहेत. हिमालय त्यांना सतत साद घालीत असतो. तेथे ट्रेकिंगसाठी जाऊन तेथील स्थलचित्रे काढताना जणू ते ध्यानस्थ योगी होतात.

त्यांची हीच प्रतिभा त्यांच्या ज्ञानाची डूब, त्यांचे स्पष्ट विचार, गीतेच्या गाभ्याला न हलवता त्यातले नेमके मोती तसेच्या तसे वाचकासमोर ठेवण्यात ते यशस्वी होण्यात कारणीभूत आहेत.

ते निर्मळ, तजेल्दार, पाणीदार, चकाकणारे स्फटिकासम मोती सर्व वाचकांना मिळो, हीच सदिच्छा!

हे पुस्तक इंग्रजी भाषेमध्ये आहे, पण भाषा समजण्यास अत्यंत सोपी आहे.

टीप : हे पुस्तक आपल्याला ॲमेझॉन डॉट इनवर पण मिळू शकते व तेथे आपणास इतर वाचकांच्या प्रतिक्रियाही वाचायला मिळतात. मुस्लिम, ख्रिश्चन मुलांची मते वाचून आपण थक्क होतो.

तसेच Gitabodh.udaykaranjkar या पेजवर आपण इतर प्रतिक्रिया, लेखकाची चित्रे, व्हिडीओजही बघू शकतो.

पुस्तकाचे नाव : GITA BODH (understanding life and beyond)
लेखक : उदय करंजकर
प्रकाशक : उदय करंजकर (स्वतः लेखक)
छपाई : स्पेक्ट्रम ऑफसेट, पुणे
किंमत : रु. १५९९/-
पृष्ठसंख्या : ५४३
चित्रकार : राहुल देशपांडे
Enclo - 6 Photographs of book

- सौ. स्वाती वर्तक
खार